

KUSTANNUSKILPAILUKYKY KASVUMENESTYKSEN EHTONA

Mittausta, osatekijöitä ja tulkintaa

Mika Maliranta

Kirjoittaja kiittää Antti **Kauhasta** ja Vesa **Vihriälää** hyvistä kommentteista, Petri **Rouvista** kiinnostavista keskusteluista ja Kimmo **Aaltosta** sekä Johanna **Soinista** kuvien ja taiton taitavasta suorittamisesta.

Kirja on osa TT-säätiön rahoittamaa hanketta
”Mitä kilpailukyky on ja millainen se on Suomessa”.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA

Sarja B264

ISSN 0356-7443

ISBN 978-951-628-615-3 (nid.)

ISBN 978-951-628-616-0 (pdf)

Kustantaja: Taloustieto Oy, Helsinki, 2014

Kannen kuva: Shutterstock.com (muokattu)

Painopaikka: Nykypaino Oy, Helsinki

Suosittelava lähdeviittaus tähän kirjaan:

Maliranta, Mika (2014)

Kustannuskilpailukyky kasvumenestyksen ehtona: Mittausta, osatekijöitä ja tulkintaa
Helsinki: Taloustieto (ETLA B264)

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Kilpailukyky ja sen mittaaminen	7
2.1	Kilpailukyvyn näkökohtia	7
2.2	Mittarit ja käsitteet	8
2.3	Kilpailukyvyn mittaaminen	14
3	Nimelliset ja reaaliset yksikkötyökustannukset	18
3.1	Yksikkötyökustannukset	18
3.2	Yksikkökustannukset	21
3.3	Valuuttakurssi ja arvonlisäyksen hinta	24
4	Suomen kilpailukyky toimialoilla	26
4.1	Maajoukon määrittely ja vertailumaiden painotus	26
4.2	Suomen kansantalouden ja teollisuuden kilpailukyky reaalisten yksikkötyökustannusten perusteella	28
4.3	Suhteelliset yksikkötyökustannukset sektoreilla ja toimialoilla	29
4.4	Reaaliset yksikkötyökustannukset ja niiden osatekijät	35
4.5	Suhteelliset yksikkökustannukset	39
5	Johtopäätökset	42
	Liitetaulukot	45
	Kirjallisuutta	51

Kustannuskilpailukyky kasvumenestyksen ehtona: mittausta, osatekijöitä ja tulkintaa

Tiivistelmä: Talouden ulkoisen tasapainon edellytysten mittaamiseen tarvitaan kustannuskilpailukyvyyn mittareita. Niiden pitäisi antaa varoitusmerkkejä, jos talouteen on syntymässä pitkän aikavälin talouskasvua häiritseviä lyhyen aikavälin epätasapainotiloja. Pahimmillaan tällaiset epätasapainot voivat johtaa kansantalouden hallitsemattomaan velkaantumiskierteeseen. Kirjassa esitellään kirjallisuudessa käytettyjä erilaisia mittareita sekä niiden ominaisuuksia ja tulkintaa.

Erityisen hyödyllinen kustannuskilpailukyvyyn mittari on sellainen, joka perustuu reaaliisiin yksikkötyökustannuksiin. Tällaisen mittarin mukaan kustannuskilpailukykyä parantaa 1) tuottavuuden nopea kasvu, 2) työvoimakustannusten hidas kasvu ja 3) arvonlisäyksen hinnan nopea kasvu. Kilpailukyky riippuu siitä, millaiset yksikkötyökustannukset ovat suhteessa kilpailijamaih-in. Vertailumaajoukon tulisi mielellään olla mahdollisimman laaja ja kutakin maata olisi syytä painottaa sen mukaan, kuinka tärkeä kilpailija kyseinen maa on kansainvälisillä markkinoilla.

Mittarit kertovat, että Suomen yrityssektorin ja sen keskeisten toimialojen kustannuskilpailukyky on nyt poikkeuksellisen huono. Toimialojen kilpailukyvyyn heikkeneminen alkoi jo 2000-luvun alkuvuosina. Karkeasti puolet pudotuksesta on johtunut suhteellisen heikosta tuottavuuskehityksestä ja toinen puoli nopeasta palkkakehityksestä. Kehitykseen tarvittaisiin pikaisesti käänne. Ilman riittävän hyvää kustannuskilpailukykyä talous ei lähde pitkään kestävään vahvaan kasvuun.

Asiasanat: Kilpailukyky, kustannuskilpailukyky, tuottavuuskasvu, palkkojen kasvu, talouskasvu

Cost competitiveness as a condition for growth performance

Summary: Indicators of the cost competitiveness are needed for measuring the conditions of the external balance. They should provide early signals when such short-run imbalances are emerging in the economy that will disturb economic growth in the long run. When most destructive, such imbalances may pave the way to a rampant spiral of increasing debts. This book presents various indicators used in the literature and their properties and interpretation.

These indicators of the cost competitiveness are particularly useful when based on the real unit labor costs. According to this indicator, the cost competitiveness improves when 1) productivity growth is fast, 2) the growth of labor compensation is slow and 3) the price of value added grows fast. Competitiveness depends on the unit costs relative to the competitors. The group of competitors that are being compared should be large and each competitor should be weighted on the basis of its importance for the country in the international trade markets.

Indicators reveal that the state of the cost competitiveness is now exceptionally bad in the Finnish business sector and in its main industries. Declining tendencies started as early as in the beginning of the 2000s. Roughly one half of the decline can be attributed to the relatively slow productivity growth and another half to the relatively rapid increases in labor compensation. An immediate turn for better is needed. In the absence of sufficiently good cost competitiveness, the hopes for a long lasting strong economic growth can be forgotten.

Keywords: Competitiveness, cost competitiveness, productivity growth, wage growth, economic growth

1 Johdanto

Talouden *kilpailukykyä* on määritelty ja mitattu monin eri tavoin. Jotkut mittarit pyrkivät mittaamaan talouden pitkän aikavälin kasvuedellytyksiä. Niitä voidaan kutsua ”*kasvukilpailukykymittareiksi*”. Tällaisia ovat mm. useiden kansainvälisten järjestöjen rakentamat indeksit. Ne pyrkivät koamaan talouden kasvukyvyn lukemattomat osatekijät sellaiseksi tunnusluvuksi, jonka perusteella taloudet asetetaan paremmuusjärjestykseen (Maliranta ja Rouvinen, 2013).

Periaatteessa talouden kasvunäkymät ovat sitä paremmat, mitä korkeamman arvon kasvukilpailukykymittari saa. Siten talouspolitiikan olisi syytä pyrkiä mahdollisimman vahvaan kasvukilpailukykyyn. Toki rajaehdot täytyy pitää mielessä. Kasvun tulee olla sekä sosiaalisesti että ympäristön kannalta kestäväällä pohjalla.

Näissä mittareissa annetaan suuri paino sille, kuinka hyvin talous on pystynyt luomaan ja ottamaan käyttöönsä uutta teknologiaa. Painotus on perusteltu, sillä pitkän aikavälin talouskasvu perustuu suurelta osin teknologiseen kehitykseen. Vaikka näiden mittareiden tarkoitus on nimetä mitata talouden tulevia *pitkän aikavälin kasvuedellytyksiä*, historiassa näiden mittareiden ennustekyky on ollut lievästi sanottuna vaatimatonta (Rouvinen, 2005).

Toiset mittarit puolestaan keskittyvät mittaamaan lyhyen aikavälin tilannetta. Talouden kilpailukyky on optimaalinen silloin, kun se pystyy saavuttamaan samanaikaisesti hyvän ulkoisen ja sisäisen tasapainon. Ulkoisella tasapainolla tarkoitetaan sitä, ettei koko kansantalous ajaudu hallitsemattomaan velkaantumiskierteeseen, eli kasvaviin vaihtotaseen alijäämiin.

Sisäinen tasapaino tarkoittaa puolestaan alhaista työttömyyttä, vakaata hintatasoa ja julkisen talouden tasapainoa. Kilpailukyky on huono silloin, jos alhaiseen työttömyyteen, hintatason vakauteen ja julkisen talouden

tasapainoon päästään vain talouden ulkoisen velkataakan kasvun avulla tai vaihtoehtoisesti ulkoinen tasapaino saavutetaan vain kun kotimainen kysyntä on heikkoa ja työttömyys korkea.

Lyhyen ajan kilpailukyky voi olla myös liian vahva, ts. ulkoisen tasapainon vallitessa työttömyys on alle tasapainotason ja suuri kysyntä hyödyke- ja työmarkkinoilla johtaa nopeaan inflaatioon. Liian huono ja liian hyvä kilpailukyky saavat aikaan talouden sisäisiä sopeutumisprosesseja, joiden seurauksena tilanne pyrkii palautumaan optimaaliseksi. Tämä sopeutuminen voi kuitenkin olla hidasta ja tuskallista. Siksi on järkevää yrittää pitää talous lähellä tasapainoa talouspolitiikan toimin.

Ulkoisen ja sisäisen tasapainon seurantaan, ennakointiin ja analysointiin tarvitaan mittareita, jotka antavat luotettavan, monipuolisen ja yksityiskohtaisen kuvan lyhyen aikavälin taloustilanteesta. Parhaan mahdollisen luotettavuuden saamiseksi mittarien tulisi perustua mahdollisimman relevantteihin ja tarkasti mitattaviin muuttujiin. Hyvät mittarit tai pikemminkin mittaristot kertovat muun muassa taloustilanteen toimialoitaisesta rakenteesta.

Johtopäätösten kannalta kuitenkin erityisen tärkeää on saada yksityiskohtaista tietoa siitä, mistä osatekijöistä taloustilanteen muutokset johtuvat. Miten esimerkiksi sellaiset tekijät, kuten työvoimakustannusten, tuottavuuden tai lopputuotteiden hintojen kehitys, ovat vaikuttaneet talouden ulkoiseen tasapainoon tai yritysten kykyyn ja haluun säilyttää vanhoja työpaikkoja ja luoda uusia?

Raportti etenee seuraavasti. Luvussa 2 pohditaan kilpailukykykäsitettä eri näkökulmista ja indikaattoreita eri näkökulmien kuvaamiseksi. Kilpailukyvyyn eri näkökohdista ja indikaattoreista vedetään myös yhteyksiä konkreettisiin politiikkatoimiin. Luvussa 3 tarkastellaan nimellisten ja reaalisten yksikkö(työ)kustannusten ja niiden osatekijöiden kehitystä Suomessa ja eräissä muissa maissa. Luvussa 4 keskitytään kilpailukyvyyn, eli suhteellisten nimellisten ja reaalisten yksikkö(työ)kustannusten kehitykseen. Luvussa 5 esitetään johtopäätökset.